

BENJAMIN CONSTANT'TA ÖZGÜRLÜĞÜN SİYASETİ VE İKİ FARKLI ÖZGÜRLÜK

MUSTAFA ERDOĞAN

“Toplumsal Sözleşme'nin ebedî metafiziğinden daha fazla ölümcül hataya saygınlık kazandırmış olan hiçbir kölelik sistemi bilmiyorum.”

— Benjamin Constant, *Principles of Politics*, 2003/1810, s. 136.

Antik halklar özgürlüğe son derece düşkünlü ama onu çok iyi anladıkları söylenemez.

— David Hume

GİRİŞ

Benjamin Constant 19. yüzyılda yaşamış olan İsviçre kökenli Protestan bir Fransız siyasetçi ve düşünürdür. Constant doğum yeri olan İsviçre'de olduğu kadar Fransa, Almanya, Hollanda, Belçika ve Britanya'da da entelektüel çevrelerde kolayca kendine yer bulabilen bir kozmopolitandı. Alman siyasi düşünürü Wilhelm von Humboldt'un, Johann Wolfgang von Goethe ve Friedrich Schiller gibi edebiyatçıların dostuydu. Constant Fransız Milli Meclisinde ef-sanevi Lafayette'yle birlikte sivil özgürlüklerin hararetli bir savunucusu olarak da bilinmektedir (Powell, 2000).

Constant'ın yazılarına ilginin 1950'lerde canlanması önemli ölçüde F. A. Hayek ve Isaiah Berlin gibi siyasi teorisyenler sayesinde olmuştur (Powell, 2000). Bir yazar Benjamin Constant'ı “Fransız klasik liberal geleneğinde Montesquieu ile Tocqueville arasındaki anahtar düşünür” olarak nitelemiştir (Capaldi, 2003: xvii). Adam

Smith ve Jean-Baptist Say'ın politik iktisadından önemli ölçüde etkilenmiş olması (Powell, 2000) ve bireysel özgürlük üstündeki vurgusu nedeniyle bazı yazarlar tarafından "Anglofon" düşünceli bir Fransız olarak nitelenmiştir (O'Keeffe, 2023). Constant ayrıca Montesquieu'den de güçlü bir şekilde etkilenmiş ve onun 19. yüzyıl Fransız liberalizmi üzerindeki etkisinin canlanmasına katkıda bulunmuştur (Liggio, 1997: 160).

Constant özgürlüğü temel siyasi değer olarak gören bir düşüncüdür. Ona göre, bir toplumda medeni bir siyasetin yeşerebilmesi özgürlükçü ilkelerin dokunulmaz sayılmasına bağlıdır. Yurttaşlar sosyal ve siyasal otoriteden bağımsız olarak bireysel haklara sahiptir ve bu hakları ihlal eden her otorite gayrimeşru hâle gelir. Hiçbir otorite kendi güvenilirliğini tahrip etmeden bu hakları tartışma konusu yapamaz. "Toplumun, üyelerinin bir tekine bile adaletsiz muamele etme hakkı yoktur... Sahip olduğu görüşleri, başkalarına zarar vermeyen eylemleri ve kendi mülkiyet ve emeğini kullanma tarzı bakımından, aynı haklara sahip olan başka bir bireyi engellemesi durumu hariç olmak üzere kendisi dışındaki bütün toplumun o tek kişiyi engelleme yetkisi yoktur" (Constant, 2003: 384).

Constant bu temel düşüncesiyle paralel olarak siyaseti de özgürlük-despotizm karşıtlığı bağlamında kavırıyordu. O da diğer klasik liberal düşünürler gibi özgürlüğe en büyük tehdidin siyasi iktidardan geldiğini düşünüyordu. Özellikle Fransız Devrimi'nden sonra, ister bir kralın isterse halkın adına kullanılsın, sınırsız iktidarın tehlikeli olduğunu daha iyi anlamıştır. Constant için temel mesele iktidarı kimin kullandığı veya onun nasıl elde edildiğinden ziyade, iktidar sahiplerinin insanların hayatları üstünde ne kadar çok güce sahip olduklarıdır (Powell, 2000).

Ölümünden bir yıl önce, 1829 yılında, Benjamin Constant kendisi hakkında şöyle yazmıştı:

Kırk yıldır aynı ilkeyi savundum: Her şeyde, dinde, felsefede, edebiyatta, sanayide, politikada özgürlük; özgürlükle de bireyin hem despotik olarak yönetmek isteyecek bir otoriteye hem de

azınlığı çoğunluğa hizmetçi yapma hakkına sahip olduğu iddiasındaki kitlelere üstün gelmesini kastediyorum... Çoğunluk azınlığı kamu düzenine riayet etmeye zorlamak hakkına sahiptir ama kamu düzenini bozmayan her şey, görüş ve kanaatlerimiz gibi tamamen kişisel olan her şey, kanaatlerimizi ifade ederken fiziksel şiddeti teşvik etmek veya aykırı görüşleri engellemek suretiyle başkalarına zarar vermeyen her şey, rakip endüstrinin serbestçe gelişmesine izin veren her şey —bütün bunlarda bireyin devlet iktidarına boyun eğdirilmesi meşru değildir (*Mélanges de littérature et de politique*'ten akt. Powell, 2000).

MODERN ÖZGÜRLÜK ANTİK ÖZGÜRLÜĞE KARŞI

Benjamin Constant'ın bir özgürlük düşünürü olarak tanınmasını asıl sağlayan kendisinin Antik Çağ'daki özgürlük anlayışı ile modern ticari toplumdaki özgürlük anlayışını karşılaştırdığı 1819 tarihli ünlü nutkudur: “Modernlerinki ile Karşılaştırıldığında Antik Çağ'dakilerin Özgürlüğü Üzerine.” Yazar aslında daha önce, 1810 yılında yayımlanmış olan oldukça kapsamlı eseri *Principles of Politics*'te de aynı temayı işlemiş olmasına rağmen her nasılsa bu eseri Constant'ın liberal bir düşünür olarak tanınmasında o kadar etkili olmamış gibi görünmektedir.

Constant'ın bu söylevinin ana tezi, Antik Dönem'in “askeri” toplumlarında baskın olan ve toplumun kolektif hayatına katılım anlamına gelen siyasi özgürlük anlayışının modern bireysel özgürlükten nitelik itibarıyla farklı olduğu ve bu farkın onu modern ticari toplumun şartlarına uygunsuz yapacak kadar önemli olduğudur. Constant'a göre, kadim “özgürlük” sadece anayurda tapınmayı ve özel erdemleri küçümsemeyi gerektiren paganizm altında mümkündü (Liggio, 1997: 161, 162). Bir yazarın ifadesiyle, “Yunanlar ve Romalıların kadim dünyasında birçok bakımdan katılımcı bir siyasi özgürlük vardı ama Atinalılar hariç buna sivil özgürlük